

csápjuk van.) Miben különböznek egymástól? (A szitakötő teste nyulánkból, szárnyai olyanok, mintha üvegből volnának.) (Részletösszefoglalás.)

III. a) Hol tartózkodnak azok az állatok, amelyekről ma beszéltünk? Milyen állatoknak nevezhetjük tehát őket? Hány csoportba oszthatjuk őket? Melyek a madarak? A csuszómászók? A rovarok? Melyek élnek a vízben és a szárazföldön is?

b) Miért élnek ezek az állatok vizenyős helyeken? Mivel táplálkozik a hal, béka, kígyó, gyík? Melyik állat a szitakötő ellensége? Melyik a hal ellensége? Miért vadászik a gólya a kígyóra? Miért ellensége a kígyó a rovaroknak? Miért hasznos állat a béka, a gyík? Ki látott télen békát, kígyót, gyíkot? Hol vannak, miért alszanak télen ezek az állatok? Ők is elmehetnének más házába, mint a fecske, meg a gólya? Ha a jó Isten nem gondoskodik róluk így, valamennyien elpusztulnának. Ha pedig a rovarok nagyon elszaporodnának, mi történne gyümölcsfáinkkal, terményeinkkel? Hova lesznek télire a rovarok? Hogyan szaporodnak mégis úgy el tavasszal? Miért nem szabad a gyümölcsfákon a pókhálóféle gömböcskéket otthagyni? Mit kell csinálni a rovarok petéivel? Hogyan pusztíthatjuk el azokat legbiztosabban?

c) Rajzoljátok le a tábláról a mocsárvilág lakóit! Aki akarja, egy-egy állat testét agyagból is kimintázhatja. Meglátom, kié lesz a legszebb?

Számolás és mérés

III. osztály.

A számok helyi értékének ismertetése

Előkészület. A számképek csak akkor képezhetik a tanulók számolási munkájának alapját, ha azokat valóságos tárgyokról szerezték, másszóval mennyiséget a tanulók a valóságos tárgyak szemlélete alapján állapíthatnak meg.

Ha nem így történik, akkor a gyermek lelkében csak a számok (mennyiségek) szóképei (nevei) maradnak meg s csak egy új kifejezéssel lett gazdagabb a lélek, de a számoláshoz szükséges tárgyi ismeretek híján.

Ebből az következik, hogy fogalmakat nem származtathatunk, mert a fogalomalkotáshoz szükséges képzetek hiányoznak.

A négy számolási alapfogalmat (mennyiségek növekedése, fogyása, összehasonlítása és megkülönböztetése) már az első osztályban kell valóságos tárgyak segítségével helyesen megalkotni. Ez a legnehezebb munka. A számolás tanítás igazi művészete az első osztályban végzett munka eredményén látható. A többi osz-

tály az itt szerzett fogalmakkal dolgozik tovább, csak a számkört bővíti fokozatosan; a III.—IV. osztályokban a műveletek írásbeli megoldásának technikája változik. Nagyon fontos, hogy eljárásunk a számolás tanításánál sokoldalú és gyakorlati legyen s ezért ne megnevezett számokkal dolgozzunk, hanem valóságos mértékekkel.

A III. és IV. osztály egész anyaga azonban azon fordul meg, sikerült-e megértetni a tanulókkal a számok helyi értékének fogalmát.

TANÍTÁS.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés felkeltése.

FigyeljeteK csak ide, gyermekek, egy szép történetet beszélek el nektek. Emlékezték ugy-e, hogy néhány héttel ezelőtt beszéltem nektek a takarékoságról. Elmondtam, hogy milyen boldogok azok az emberek, akik már kis gyermekkorukban megszokták a takarékoságot. Az ilyen emberek azután soha semmiben sem szenvednek hiányt, s nem szorulnak a mások könyörületére.

b) Célkiütés. Elbeszéltem most nektek azt a történetet, amely szintén egy takarékos gyermekről szól.

II. Tárgyalás. A probléma felvetése.

Volt egyszer egy kis fiú, úgy hívták Pista. Ott lakott a szüleivel az én szomszédságomban egy esztendeig. Mint jó szomszédokat, gyakran fölkerestem őket. Ilyenkor az édesanyja nem győzött nekem eleget beszélni az ő Pistikéje jóságáról. Én is nagyon megszerettem Pistikét. Milyen tulajdonságai voltak Pistának? Szorgalmas, jó és szófogadó volt. Lehet-e ilyen kis fiút nem szeretni? Bizony, Pistikát mindenki szerette, nemcsak otthon, hanem az iskolában is szerették őt pajtásai és tanítója is. Végre elérkezett a várva-várt nap az iskolában, amikor nagy örömmel vitték haza karácsony előtt a gyermekek az értesítő-könyvecskét. Mit gondoltok, minden gyermek örült a könyvecskének? Bizony, csak a szorgalmas tanulók örültek. Miért? Mert ezek jó osztályzatot kaptak. A mi kis Pistánk is azok közé tartozott, akik „dicséretes, dicséretes, kitűnő“ osztályzatot kaptak. Csakhogy Pistának a „Jegyzet“ rovatban még más valami is volt ám beírva: „Füzeteinek könyveinek és ruhájának tisztaságáért még külön is megdicsérem.“ Ezt írta oda a tanítója. Képzelhettek, hogy milyen boldogok voltak a szülei, mikor mindezeket elolvasták. Fölemelték, magukhoz ölelték és össze-vissza csókolták. Édesapja pedig így szólt hozzá: „Pistikám, mivel te olyan jó kis fiú vagy, ezért most kérj valami szép játékot és én azonnal megveszem neked!“ Pista pedig így felelt: „Édesapám, van az osztályunkban egy kis fiú, Bandikának hívják. Annak a szülei nagyon szegények, még soha nem látott játékot. Tessék nekem adni Édesapám néhány fillért, én összegyűjtöm és majd veszek érte a születése napjára egy szép játékot.“ Könny szökött Édesapjának szemébe az örömtől, mert

most még egy újabb jó tulajdonságát ismerte meg Pistikának. Mit gondoltok, mi volt ez a jó tulajdonsága? Igen, a jószivűsége.

Hát mikor lesz Bandika születésnapja? — kérdezte Pista édesanyja. — Május 1-én — felelte Pista. Erre édesapja megígérte, hogy január 1-től mindennap 1 fillért ad fiának, aki azt összegyűjti, s mire Bandi születésnapja elérkezik, annyi pénze lesz együtt, hogy vehet rajta szép játékot. Nagy volt az öröme Pistikének. Elérkezett az este. Szépen imádkozott, levetkőzött, kezét csókolt szüleinek és lefeküdt. Hamar elaludt. Soha olyan szépét nem álmodott, mint akkor este. Angyalok röpködtek körülötte, mindegyiknek a kezében gyönyörű persely volt és mind odatették Pisti elé, hogy válasszon. Még álmában is mosolygós volt az arccskája. De nemsokára ez is elmúlt, reggel lett. Pisti felébredt, kiugrott ágyából, megmosakodott, felöltözött, imádkozott és a reggeli asztalhoz ült. Csészéje mellett egy nagy dobozt pillantott meg. Megkérdezte az édesapját, hogy kié a doboz? Mikor azt a feleletet kapta, hogy az övé, nagy örömmel és kíváncsisággal bontotta fel. Mindjárt legfelül egy szép mozdonyt vett észre. Örömmel nyult utána. Csakhogy egy gyönyörű szép és igen érdekes persely az. Letette az asztalra és nézegette. Nézzétek csak, ilyen volt! (Szemléltetem: papírból is elkészíthető, mégpedig úgy, hogy 3 kockát illesztünk össze, amelyek egyik oldalukkal egymás mellett vannak. Felül mindegyiknek nyílása van a pénz bedobására.)

Édesapja most ezt mondta Pistikének: „Te mindennap 1 fillért kapsz és azt ide, az első (jobboldali) rekeszbe dobod.“ Pistike így is cselekedett. Naponta bedobott 1 fillért. A 3-ik napon mennyi darab 1 filléres volt jobbról az első rekeszben? Hát a 8-ik napon? Gyere ki és ird fel a rekesz külsejére, hogy a 8-ik napon mennyi darab 1 filléres volt benne.

Hát a tizedik napon, hány fillér volt már benne? És ha ezt így folytatta volna tovább is, végre is mi történt volna jobbról az első rekeszben? (Megtelt volna.) Csakhogy édesapja nem akarta ám, hogy ez az első rekesz tele legyen és a többi rekeszek üresen maradjanak. Ezért a 10-ik napon így szólt hozzá: „Pistike, számláld meg az 1 filléreseidet.“ Pistike megszámlálta. „Mit gondolsz, mennyi volt jobbról az első rekeszben? (10 fillér.) Hány darabban volt a 10 fillér? (10 darabban.) Milyen pénzdarabok voltak azok? (1 filléresek.)

Most édesapja elkérte a 10 darab 1 fillérest és adott érte Pistának egy pénzdarabot. Milyen pénzdarab lehetett az? (Egy darab 10 filléres.) Mit gondoltok, hová dobta most ezt Pista? (Jobbról a második rekeszbe.) Miért nem dobta ezt is az első rekeszbe? (Mert összekeveredett volna az 1 filléresekkel.) Tehát a 10-ik napon a beváltás után melyik rekeszben volt pénz? (Jobbról a 2-ikban.) Mennyi volt benne? (Egy darab 10 filléres.) És jobbról az első rekeszben mennyi volt? (Semmi.) Hogyan lehetne ezt leírni? (Zéróval.) Gyere ki és majd leírod a rekeszek külsejére, hogy mennyi pénzdarab volt bennük? Azon kezd el, amelyikben na-

gyobb pénzdarab van. (Most már a rekeszek fölé odairom, hogy milyen pénzdarabot dobunk be, a könnyebb szemléltetés végett.)

Milyen pénzdarabok voltak a 11-ik napon a rekeszekben? Hát a 19-ikken? Mit gondoltok, a 20-ik napon mennyi 1 filléres gyült össze ismét jobbról az első rekeszben? Mit csinált most ismét az édesapja? (Beváltotta újra a 10 darab 1 fillérest egy darab 10 filléresre.) Hová került ez a 2-ik darab 10 filléres? (Jobbról a második rekeszbe.) Mondd meg, milyen pénzdarabok voltak a rekeszekben az 56-ik napon? (5 darab 10 filléres és 6 darab 1 filléres.) Melyik rekeszben voltak ezek? Gyere ki és ird fel a rekeszek külsejére, hogy a 75-ik napon mennyi és milyen pénzdarabok voltak a rekeszekben?

No, mit gondoltok gyerekek (és itt rámutatok jobbról a 3-ik rekeszre), hogy itt jobbról a 3-ik rekeszbe sohasem jutott pénz? Mikor került jobbról a 3-ik rekeszbe 10 darab 10 filléres? Hány darab 1 filléres van a 10 darab 10 filléresben? Mit csinált ekkor Pista édesapja a 10 darab 10 filléressel? Az 1 pengő hány darab 1 filléres? Hová került ekkor az 1 darab 100 filléres? Miért nem tette ezt is jobbról a 2-ik rekeszbe? (Összekeveredett volna a 10 filléresekkel.) Jőjj ki és ird fel a rekeszekre, hogy a 100-ik napon a beváltás után milyen pénzdarabok voltak a rekeszekben? (Megjegyezzük, hogy a legnagyobb pénzdarabnál kezdje el.) Milyen pénzdarabok voltak a rekeszekben a 104-ik napon?

Gyerekek, most már a perselyt másképpen fogom lerajzolni, csak a rekeszek oldalát jelölöm meg. (Ezáltal közeledünk a füzet négyzetes vonalozásához.) Most mondjátok meg, hogy Bandi születésnapjáig mennyi pénze gyült össze Pistának havonként? (Januárban 31 fillér, februárban (szökőév) 29 fillér, márciusban 31 fillér és áprilisban 30 fillér, összesen 121 fillér.)

Gyerekek, most már a rekeszek képét is letörülöm a tábláról és a tábla minden egyes négyzetét egy-egy rekesznek tekintjük és most már a perselyt ti magatok fogjátok elhelyezni a táblán, bár-hová akarjátok, kedvetek szerint. Csak arra kell ügyelnetek, hogy a persely rekeszei mindig egymás mellett legyenek, mert az egy darabból van készítve.

Ki szeretne ilyen perselyt? Miért jobb az ilyen persely? (Ebben a perselyben minden pénzdarab az értéke szerint van elhelyezve.)

III. Összefoglalás. Mondd meg, ebben a perselyben jobbról az első, második és harmadik rekeszben hányfilléresek vannak? (Ismétlés alkalmával a „rekesz“ szót lassan elhagyjuk, majd elhagyjuk az „egyfilléres“, „tizfilléres“ és a „pengő“ elnevezéseket is, helyettük egyes, tizes és százas szerepel.)

Milyen értékű számok vannak jobbról az első helyen? A másodikon? A harmadikon?

IV. Erkölcslévonás. A mese befejezésül elmondom, hogy Pista másnap, május 1-én egy nagy csomaggal ment az iskolába. Az összegyűjtött pénzen vásárolt édességeket és a saját

mozdonyát is becsomagolva az édességekkel együtt átadta Bandinak. Bandi örömeiben megölelte és nagyon megköszönte. A tanító bácsi is tudomást szerzett róla és nyilvánosan, valamennyi fiu előtt megdicsérte Pistát.

V. A l k a l m a z á s. Rajz és kézimunka: persely rajzolása és papirdobozból való elkészítése.

Irsai M. Debrecen.

OLVASMÁNYTÁRGYALÁS

IV. osztály.

ISTEN ÁLDD MEG A MAGYART.

„Bolyongásaim közben egyszer az erdők mélyéből egy dal zendült fel.

„Isten áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel...!”

A dal egyre erősebben hangzott és nem akart megszűnni. Ugy látszott, hogy az éneklők végtől-végig akarják énekelni Kölesey versét.

Csak egy kis csalit választott el a dalolóktól; annak zöld ág-bogain keresztül furva magamat, sik mezőre értem. A mező közepén állt egy nagy terebélyes bükkfa.

Ott, a bükkfa alatt, ült a zöld pázsiton tizenkét ember: a gyermek-kortól kezdve a huszonnégy évesig.

Azok dalolták ott a Himnuszt.

Az a tizenkét alak ott mind — vak volt.

Szegény árvafiuk mind, kik nem látnak sem eget, sem földet többé.

Behunyt szemmel, égnék emelt arccal, lelkesült ajakkal úgy énekeltek ott a kerek fa tövében: „Isten áldd meg a magyart!”, hogy a könny kicsordult a szememből.

Azon vettem észre magamat, hogy a két kezem imára kulcsolódott.”

Jókai Mór.

I. ELŐKÉSZÜLET.

a) Tartalmi szempontok.

Az előkészület legelső ténye megállapítani az olvasmány alap-gondolatát. A Himnuszt énekléséről van szó. Bárhol s akárhányszor halljuk ez éneket, tagadhatatlanul megkapja lelkünket azon fenség, mely e zsolozsmaszerű dalból áramlik szívünkbe. Ez a dal annyira összeforrott hazafias érzésünkkel, hogy szinte nemzeti imánknak tekintjük. A Himnusznak felénk áramló akkordjai mindenkor meghatódottságot váltanak ki belőlünk. A Himnuszt-